

Blind for andres sind *Autisme og Aspergers syndrom*

af Lennart Pedersen, psykolog og specialist i børneneuropsykologi

Børn med autisme eller Aspergers syndrom mangler den basale evne til at aflæse, tolke og bruge sociale signaler, som vi mennesker bruger til at knytte os sammen i et socialt fællesskab. Risikoen for isolation og ensomhed er overhængende, hvis diagnosen ikke stilles i tide.

Det sociale kompetente spædbarn

Det nyfødte barn er et yderst kompetent socialt væsen. Med simple virkemidler som blik, mimik, lyde og kropsbevægelser kan det dirigere rundt med mor og fortælle hende om sine basale behov for mad, trøst og kontakt.

Når mor reagerer på spædbarnets sociale signaler, tolker og "oversætter" hun barnets sprog. Derigennem etableres det sociale samspil, som er udgangspunktet for barnets følelsesmæssige kontakt, men som også på sigt er med til at udvikle barnets indlevelsesevne, evnen til at forstå og forholde sig til andre menneskers tanker og følelser.

For børn med autisme synes det medfødte sociale beredskab at være alvorligt forstyrret. Mødre til børn med autisme vil ofte kunne berette om deres barn i dets første leveår, at "der var noget anderledes ved barnet", "det var svært at få blikkontakt", "det var svært at trøste barnet eller at barnet var alt for nemt", fordi det ikke stillede krav om kontakt og omsorg.

Biologisk forstyrrelse

Autisme er resultatet af en biologisk forstyrrelse i hjernens modningsproces, der indtræder tidligt i fosterudviklingen. Det er de områder, der ligger dybt i hjernen, som er involveret i bearbejdning og regulering af menneskets sociale og følelsesmæssige udvikling (bl.a. amygdala, hippocampus og lillehjernen), der synes at være forstyrret.

Autisme

Hos børn, der får diagnosen autisme vil symptomerne oftest være tydelige allerede i andet leveår. Forsinket sprogudvikling, manglende blikkontakt, manglende interesse for andre børn og påfaldende former for leg og særprægede motoriske bevægemønstre er typiske symptomer, der fører til en diagnostisk udredning.

Aspergers syndrom

Aspergers syndrom er en betegnelse, der bruges om de børn med autisme, som er normalt begavede, og hvor sprogudviklingen er startet til tiden. Symptomerne vil oftest

først være tydelige fra 4-års alderen. Problemer med at omgås jævnaldrende børn, en særpræget interesseverden, et "gammelklogt" talesprog eller et mere uspecifikt temperament og adfærdsproblemer er typiske grunde til at forældrene søger hjælp.

De grundlæggende psykiske forstyrrelser er de samme for børn med Aspergers syndrom og børn med autisme

Fælles opmærksomhed

Når det normalt udviklede småbarn er ca. 1 år gammelt, vil det ikke blot gøre sine omgivelser opmærksom på sine basale behov. Det vil også begynde at dele sine "tanker" med omgivelserne. Barnet vil med lyde, blik og udpegning "fortælle" omgivelserne, hvad det oplever, få svar på spørgsmål og dele sin begejstring. Den voksne vil ofte oversætte barnets tanker i sproglig form, f.eks. "ja, det er en sød lille fugl! eller han græder, han har slået sig" eller hvad barnet nu har udpeget for mor.

Blind for andres sind

Børn med autisme deler sjældent sine interesser, glæder og tanker med andre. De kan meget vel more sig over de samme ting og episoder som andre småbørn, men de skaber ikke en "fælles opmærksomhed" med omgivelserne. De har typisk også vanskeligt ved at bede om hjælp og at søge trøst. Det er som om, de ikke ved, at andre har tanker, der kan påvirkes og formes i overensstemmelse med deres egne blot ved at søge deres blik, udstøde nogle lyde og pege.

Den sproglige kommunikation

Halvdelen af børn med autisme udvikler ikke tale, og de som gør, vil ofte udvikle talen med flere års forsinkelse. Snarere end at være et resultat af skader i hjernens talecentre, synes det at være et resultat af barnets grundlæggende kommunikationsforstyrrelse.

80 % af vores kommunikation foregår via de ikke-sproglige kanaler (gestus, mimik, blik, stemmeføring, intonation osv.), medens ord og sætninger tegner sig for resten. Når det autistiske barn ikke kan bruge informationen fra disse kanaler, er det forståeligt, at også det talte sprog kan forblive et mysterium.

Hos børn med Aspergers syndrom, som har udviklet et alderssvarende talesprog, betyder det grundlæggende forstyrrelser i kommunikationen, der giver sig udtryk på anden vis. Barnet kan have en tendens til at gentage sig selv om og om igen; det kan gentage, hvad det hører fra voksne, fra tv, tegnefilm og lign. Det kan "opfinde" egne ord eller begreber, som kun de nærmeste har en ide om, hvad betyder. Stemmeføringen (intonation, tryk og rytme) er ofte noget "mekanisk" eller monotont, stemmelejet ikke moduleret i forhold til lytteren, det kan være for højt eller for lavt. I nogle tilfælde er stemmeføringen et rent ekko af den person, hvis tale barnet gentager.

De stereotype mønstre

Når den "sociale" verden er så svær at forstå, vil det være nærliggende at fokusere på den "fysiske" verden. Det lille autistiske barn vil ofte vise en langt større interesse for de fænomener, der kan udforskes og forstås gennem nærsanserne, som smag, lugt og berøring, eller som involverer lys eller mekaniske lyde. Det autistiske småbarn vil have en tendens til at "hænge fast" i sin egen aktivitet – barnet udvikler det, som i diagnosen benævnes som gentagelsesprægede og stereotype mønstre. En vedvarende og stærk tendens til at stimulere sine sanser, gentagelsesprægede motoriske bevægelsesmønstre, indskrænket brug af legetøj, som at snurre, stable eller systematisere legematerialer frem for at lege med dem.

Hos børn med Aspergers syndrom vil det samme stereotype mønster kunne iagttages. Ofte vil det give sig udtryk i en indsnævret form for interesseverden. Her tæller "fakta", "tal og systemer", "tidstabeller" osv. En interesse for blomster kan tage form at et ønske om at kunne huske de latinske navne udenad, mens interessen for at se blomster ude i naturen kan være helt fraværende.

En tidlig diagnose

For at undgå, at barnet ender i social isolation og "hænger fast" i de stereotype mønstre, må omgivelserne sørge for en grundlæggende forståelse af handicappets karakter. Rådgivning til forældrene handler om, hvordan de kan kompensere for barnets manglende sociale færdigheder, hvordan den mangelfulde kommunikation kan afhjælpes med visuelle virkemidler (piktogrammer, fotos, tegninger osv.), og hvorledes man kan stimulere barnets legefærdigheder.

Artiklen vil være at finde i magasinet "liv & krop" nr. 4, efterår 2001